

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

УДК [316.6:316.4:316.752]:32(=161.2)-027.252[(477)"202"(091)]

10.26565/2227-6521-2025-55-04

ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ*

Антипович Олексій Георгійович – директор Соціологічної групи «Рейтинг», вул. Еспланадна, буд. 20, офіс 301, Київ, Україна, e-mail: antypovych@ratinggroup.ua, ORCID <https://orcid.org/0009-0003-7780-6010>;

Черниш Наталія Йосипівна – докторка соціологічних наук, професорка, професорка кафедри соціології Львівського національного університету імені Івана Франка, вул. Університетська, буд. 1, м. Львів, 79007, Україна, e-mail: nataliya.chernysh@lnu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1638-8639>;

Борисов Роман Ігорович – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, майдан Свободи, буд. 4, м. Харків, 61022, Україна, e-mail: r.i.borysov@karazin.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3757-3630>;

Борецька Марта Юріївна – здобувачка ОНП С 5 «Соціологія» кафедри соціології Львівського національного університету імені Івана Франка, вул. Університетська, буд. 1, м. Львів, 79007, Україна, e-mail: boretskaamarta@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0651-7898>

У статті представлено первинну концептуалізацію феномену української резильєнтності в рамках соціальної системології та теорії неадитивного суспільства з подальшою верифікацією теоретичних положень в емпіричному дослідженні. Сформульовано визначення резильєнтності як системного багаторівневого утворення з органічним поєднанням мисленневих і поведінкових складників, властивих як суспільству в цілому, так і окремим соціальним групам. Воно скероване на відсіч агресору, має потенціал до стійкого ефективного опору, демонструє стійкість системи і в той же час її здатність до оновлення. Це утворення вважаємо центральною характеристикою сучасного українського суспільства в умовах російсько-української війни, таким, що забезпечує формування нової якості соціального життя в усіх його проявах. Також наведено розуміння зумовлює специфіку соціології в осмисленні резильєнтності порівняно з природничими та іншими соціогуманітарними науками. Відтак уточнено понятійно-категоріальний апарат з акцентом на різноманітні прояви вживання термінів «соціальна стійкість» та «резильєнтність» як синонімів, в україномовній та англійській науковій літературі. Здійснено також розмежування термінів «резильєнтність» та «резистентність». Запропоновано низку аргументів на користь положення про носіїв / суб'єктів резильєнтності, яке в межах соціології виявляється доцільним досліджувати на всіх чотирьох рівнях соціологічного аналізу: мега-, макро-, мезо- та мікрорівні, а також обґрунтовано обрання в якості суб'єктів-носіїв резильєнтності (а) українського соціуму в цілому, великих соціальних утворень (макрорівень) та (б) соціальної групи волонтерів (мезорівень). Виділено три предметні зони аналізу резильєнтності в умовах триваючої війни: формування української політичної нації, становлення нової якості громадянського суспільства і соціального капіталу. Ці та інші теоретичні припущення було закладено у формулювання робочих гіпотез емпіричного дослідження з метою їхньої верифікації і доведення до формування конкретизованих показників, а також вироблення на цій основі кумулятивного індексу соціальної стійкості / резильєнтності. Вони були включені у питальник соціологічного дослідження феномену української резильєнтності і дозволили сформуувати узагальнений індекс стійкості українців станом на липень 2025 р., порівняти його з показниками стійкості соціальної групи волонтерів. У висновках представлено загальні підсумки комплексного дослідження і визначено напрямки вдосконалення дослідницьких процедур на перспективу.

Ключові слова: резильєнтність, соціальна стійкість, українська політична нація, цінності, громадянська ідентичність, український горизонталізм, соціальні зв'язки, соціальний капітал, російсько-українська війна, волонтери, індекс стійкості.

Для цитування: Антипович О. Г., Черниш Н. Й., Борисов Р. І., Борецька М. Ю. Феномен української резильєнтності. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. 2025. Випуск 55. С. 34-43. doi: <https://doi.org/10.26565/2227-6521-2025-55-04>

How to Cite: Antypovych, O., Chernysh, N., Borysov, R., Boretska, M. (2025). 'The Phenomenon of Ukrainian Resilience'. *Visnyk of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series Sociological studies of contemporary society: methodology, theory, methods.* 55, pp. 34-43. doi: <https://doi.org/10.26565/2227-6521-2025-55-04> [in Ukrainian]

Поняття резильєнтності виникло і розроблялося спочатку у фізико-математичних науках, де воно означало здатність пружних тіл відновлювати свою форму після механічного тиску, а згодом стало використовуватися у психологічних науках, насамперед у позитивній психології. Оскільки соціологія – відносно нова наука, то в ній відбулося спочатку запозичення самого терміну, а згодом і його корекція: у фізиці резильєнтність – це опір матеріалів, у соціології резильєнтність – це стійкість і опірність людей, спільнот та соціальних інституцій. У психології резильєнтність розглядають в якості елемента ширшого поняття – адаптивності, яка насамперед є пристосуванням індивідів до тих чи інших нових, часто кризових обставин. Соціологія ж апелює не тільки до подолання існуючих криз у рамках індивідуальних чи групових стратегій, але й акцентує на колективній дії, на формуванні майбутніх соціумів, на становленні / продукуванні їхньої нової якості. Саме акцент на інноваційних ресурсах та проявах резильєнтності, які так яскраво увиразнилися під час російсько-української війни, складає, на нашу думку, специфічну особливість соціології в розумінні соціальної стійкості як міждисциплінарного багатовимірного явища і процесу.

Наукова проблема, що досліджується, це суперечність між існуючим станом соціологічного осмислення стійкості українців в її різноманітних формах і проявах, з одного боку, і в той самий час насущною суспільною потребою отримання релевантного соціологічного знання щодо реального стану резильєнтності в нашій країні в ситуації «довгої» російсько-української війни, з іншого.

Проблема стійкості українців дуже суголосна з гаслом У Конгресу САУ, оскільки українська резильєнтність сьогодення з-поміж інших проблем нашої екзистенції раптово здійнялася як могутня хвиля українського спротиву, і питання стоїть у тривалості цього явища, адже експонента має свої висхідні і низхідні стани. То чи є ми нині на вершині експонентної резильєнтності українського суспільства, чи ми досягнули піку а чи не настане скоро час спадання сили опірності і спротиву, час виходу на довоєнне плато? Як можна використати надбання соціології в осмисленні резильєнтності для ефективної соціально-політичної діяльності держави, органів самоврядування, посилення загального військового і мирного спротиву агресору? Ці питання вимагають своєї негайної відповіді, оскільки на цьому великою мірою може і повинна будуватися стратегія і тактика воюючої країни під час воєнного стану.

Ступінь розробленості проблеми. Проблема резильєнтності (українською мовою стійкості) не так давно набрала статусу радикальної актуальності в теоретичному і практично-політичному сенсі, в тому числі й в соціології. Ще на поч. 2000-х рр. один з провідних соціологічних словників світу за ред. Н. Аберкромбі, С. Хілла та Б.С. Тернера не містив жодної згадки про резильєнтність [1]. А за 25 років у 12-томній енциклопедії з соціології за ред. Дж. Рітцера оприлюднено вже два гасла про близькі, але не тотожні поняття – резильєнтності і резистентності [2]. В цій енциклопедії окремо відзначимо гасло про **соціальну резильєнтність** як здатність спільнот адаптуватися до структурних змін. Відмінності ж між **резильєнтністю та резистентністю** в цьому виданні та низці інших описуються наступним чином: соціальна резильєнтність – це адаптація, «гнучкість» системи, відновлення після катастроф; резистентність – опір, протидія, боротьба проти домінування, субверсія. Наведені дефініції відображають поступовий відхід у світовій соціології від природничонаукового розуміння стійкості і в той самий час наближення до її трактування у психологічній науці з акцентом на адаптацію. Взагалі навіть в сучасних умовах зарубіжна соціологія надто скерована на таку стійкість системи, коли кризи долаються і йде повернення до колишнього стабільного стану. На нашу думку, принципова розбіжність між поняттями «резильєнтність» та «резистентність» в соціологічному дискурсі і відображення в ньому специфіки предметного поля соціології щодо соціальної стійкості полягають не так і не стільки в адаптаційних можливостях соціальної системи та її складових, але насамперед в її інноваційному потенціалі, здатності навіть у найбільш кризових станах формувати нові якості суспільного життя. Саме такий приклад резильєнтності демонструє сьогодні Україна з її головним надбанням воєнного часу – набуттям власної суб'єктності.

Отже, за чверть століття в англomовній літературі став експоненційний сплеск наукової уваги до поняття стійкості, більш розлогі характеристики якого і праці про який можна знайти у комплексному дослідженні в спеціальному числі часопису «Innovation» (принциповий редактор. О. Куценко) за участю українських і зарубіжних соціологів [3]. Нині концепт резильєнтності перемістився у топ найбільш популярних в англomовних міжнародних виданнях з соціології, що зумовлено кардинальними змінами світоустрою включно з війнами та стрімким наростанням потоків ризиків і загроз.

Водночас не можна стверджувати, що лідером наукового інтересу до проблематики резильєнтності виступають лише іноземні дослідники. У спеціальному числі вже згаданого часопису «Інновації» оприлюднено теоретичні напрацювання українських соціологів (часто у співпраці з іноземними вченими), а

також результати численних емпіричних досліджень, здійснених в сучасному українському суспільстві довоєнного та воєнного часу в річищі обраної проблематики. Вже сама назва містить відбиття *української специфіки в осмисленні теми соціальної стійкості в умовах триваючої війни*, бо в ній йдеться не тільки про подолання криз, викликаних війною і так званою «радянською спадщиною», але й про набуття суспільством суб'єктності і про здатність до інновацій. Причому останнє відбувається і на війні, і у порівняно мирному тиловому житті громадян країни в цілому.

Заслужують на увагу наступні фрагменти цих здобутків:

- Україну представлено як «лабораторію стійкості»;
- зроблено наголос на ролі горизонтальних мереж солідарності та широке громадянське залучення поза межами державної військової витривалості;
- компаративний аналіз праць українських та зарубіжних дослідників стосовно сутності резильєнтності / стійкості та формування динамічної класифікації соціальних реакцій на стійкість;
- положення про три фундаментальні виміри, які визначають міцність і форму резильєнтності;
- аналіз та інтерпретація опору суспільства поза військовою обороною на основі низки здійснених емпіричних досліджень тощо [3].

Що ж до загального стану вивчення проблематики резильєнтності часів триваючої війни в українській соціології, то праць такого ґатунку нині існує досить багато, рівно ж і як тематичних наукових заходів (конференцій, симпозіумів, круглих столів тощо). Зазвичай в них вживається поняття соціальної стійкості, часто з його принагідними модифікаціями. До прикладу, наші кийівські колеги у листопаді 2024 р. провели круглий стіл з нагоди 100-річчя від дня народження Л. В. Сохань за назвою: «Життєтворчість як *життєстійкість* – Україна і українці в роки війни» [4]. Тут бачимо вживання терміну «життєстійкість», а також принципово важливу вказівку на інноваційне спрямування стійкості українців.

Серед найбільш важливих наукових публікацій останнього часу стосовно резильєнтності окремо виділимо напрацювання С. Дембіцького, заст. директора Інституту соціології НАН України, в рамках виконання науково-дослідної теми під назвою «*Національна стійкість* України під час російсько-української війни: суспільні конфігурації» [5]. Це є свідченням суспільної вагомості роздумів представників провідної соціологічної інституції України про роль резильєнтності у спротиві російській агресії, чіткого розумінні ними гострого соціального запиту стосовно цього. Сам автор називає свою працю «попередніми концептуальними нарисами», хоча в ній закладені вагомі атрибути подальшого наукового пошуку в обраному річищі. Зазначимо також, що і у викладі С. Дембіцького міститься уточнення поняття стійкості з доданням прикметника «національна». Можна припустити, що така назва зумовлена щонайменше двома обставинами: по-перше, власне з таким прикметником на державному рівні було розроблено Концепцію забезпечення національної системи стійкості, затверджену указом Президента України № 479/2021 27 вересня 2021 р.; по-друге, залучення такого прикметника є властивим англійським працям, бо воно позбавлене етнічних конотацій і свідчить просто про той рівень резильєнтності, який притаманний соціуму в цілому. Останнє імпліцитно вказує на розробку С. Дембіцьким з колегами зазначеного концепту на макрорівні, але відповідно до українських реалій.

На додаток підкреслимо, що С. Дембіцьким була створена теоретична *модель національної стійкості*, що і дозволяє нам узагальнено представити її головні характеристики, важливі в контексті нашої статті. На нашу думку, ця праця є академічним викладом низки підставових положень, які можна вважати необхідними для праць такого роду. В ній схарактеризовано вихідну точку запропонованого автором теоретизування щодо конфігурацій – фігуративну соціологію Н. Еліаса, а також сучасні її розпрацювання. С. Дембіцький також перелічує *головні підходи*, можливі для соціологічного дослідження національної стійкості: функціональний, атрибутивний, дискурсійний, та обирає в якості теоретичного підґрунтя його з колегами напрацювань функціональний підхід. В цих нарисах в рамках обраного підходу саме і сформовано модель національної стійкості в просторі суспільних конфігурацій з виділенням її основних складових на перетині вертикального і горизонтального вимірів з їхніми компонентами. Автор також підкреслює, що наведене слід назвати попередніми концептуальними нарисами про напрямки виконання в Інституті соціології цієї теми, але вони служать вагомими дороговказами наукового пошуку провідних українських соціологів в ділянці осмислення соціальної стійкості.

Стислий огляд ступеню розробленості проблеми в англійській та україномовній соціологічній літературі, а також інших дотичних напрацювань дає можливість зробити наступні узагальнення. В оприлюднених публікаціях англійською мовою вживається переважно термін «резильєнтність», в україномовних – поняття «стійкість». В більшості праць зарубіжних учених резильєнтність розглянуто в якості такої характеристики часів криз і соціальних потрясінь новітнього часу включно з війною, як здатність до гнучкої адаптації і відновлення попереднього стану суспільного організму. В українських виданнях досліджують соціальну стійкість також у значенні адаптивності, але останнім часом дедалі більше уваги надають опірності і агентності. Ще недостатньо уваги приділяють інноваційному потенціалу резильєнтності. Українські соціологи здійснюють свої дослідження у більшості випадків або на макро-, або

на мікрорівнях соціологічного аналізу. Також здебільшого переважають напрацювання теоретичного характеру або разові емпіричні вивчення в межах конкретних кейсів. Існують практично поодинокі випадки, коли розробляють теоретичні положення власного дослідження з їхньою апробацією в прикладних конкретно-соціологічних студіях. Відтак **цільами** нашої статті є концептуалізація феномену української резильєнтності / стійкості з виробленням надійного категоріального апарату та розробкою теоретичної бази наукового пошуку; організація і проведення авторського емпіричного дослідження для апробації висунутих теоретичних засновків; вироблення на цій основі комплексного індексу резильєнтності / стійкості, аплікованого на різні соціальні спільноти.

Виклад основного матеріалу. На підготовчому етапі розробки дизайну авторського дослідження увага була звернута на можливі пояснення феномену резильєнтності в соціологічному знанні в різних теоретичних підходах і концепціях, а також адаптації під кутом зору психологічного дискурсу [6]. Оскільки йдеться про громадську думку населення України в цілому та окремих соціальних спільнот зокрема, то релевантною методологічною основою обрано **системний аналіз** в соціології з акцентом на причинно-наслідкових зв'язках його складових. Крім того, нами були використані напрацювання в такій ділянці соціальної системології, як **концепція неадитивного суспільства** [7, 8]. Це дало можливість застосувати процедуру **методологічної триангуляції** несуперечливих теоретичних положень зазначених джерел і підходів, результати якої можна представити у стислому вигляді наступним чином.

1. Вважаємо, що **резильєнтність / стійкість** є новітнім системним утворенням з органічною єдністю мисленнєвих та поведінкових (конативних) складників, суть якого полягає в адаптації до порушеного стану суспільства внаслідок воєн та руйнівних криз сьогодення, а також у здатності гнучкого ефективного реагування на них та спроможності творення нових якостей та нових соціальних порядків.

2. Формування резильєнтності як явища вимагає звернення уваги також на її **процесуальний характер**, з'ясування низки причинно-наслідкових зв'язків, історичного та культурного бекграундів, а також виокремлення тих сфер і складових соціального життя, в яких відбувається творення цих нових якостей.

3. В **неадитивному суспільстві** резильєнтність може бути центральною усередненою характеристикою усього соціуму чи нації (макрорівень), але вона не складається з простої суми чи сукупності стійкостей його представників. В середині такого суспільства, типом якого є Україна, серед її суб'єктів-носіїв сформованість стійкості, її риси, масштаби і скерованість діяльності є хоч і єдиними по суті, але відмінними в конкретних соціальних проявах та наповненості. Зазначене вимагає від дослідників чіткого визначення своєї теоретичної позиції щодо об'єкту емпіричного дослідження за критерієм носіїв проблеми.

4. **Носіями** резильєнтності виступають соціальні спільноти різного рівня складності, а також окремі особистості. Відтак осмислення феномену резильєнтності можливо здійснювати на усіх **чотирьох рівнях соціологічного аналізу**: мікро- (індивідуальна стійкість), мезо- (стійкість соціальної групи / спільноти), макро- (стійкість усього суспільства, нації) та мегарівні (резильєнтність людства). Водночас на кожному з цих рівнів доцільно виокремлювати соціальні групи / спільноти, які є суспільними пасіонарями, лідерами і взірцями стійкості, дороговказом для інших, а також тих, чия резильєнтність є мінімальною чи zagrożеною. Таке знання створює фундамент соціальної політики країни, надто в умовах війни.

5. Одним з найбільш важливих наслідків становлення феномену української резильєнтності в часи російсько-української війни стало формування нової синергійної якості українців – набуття Україною **суб'єктності** (агентності; від англ. agency) як у внутрішньому житті країни, так і в міжнародних відносинах і політиці. В річці обраної теми відтак вважаємо правомочним вживання понять «носії / суб'єкти резильєнтності» для означення тих соціальних спільнот і особистостей, які проявляють свою резильєнтність в умовах російсько-української війни. Водночас, незважаючи на змістову близькість цих двох понять, ми не розглядаємо їх в якості синонімічних; існує градація міри і ступеню стійкості цих утворень та індивідумів.

Для перевірки релевантності висунутих теоретичних положень було сформульовано декілька робочих гіпотез, валідність яких була протестована в спеціальному емпіричному дослідженні стійкості із застосуванням кількісної методики. Ці гіпотези стосувались: а) носіїв-суб'єктів резильєнтності, б) їхніх соціальних стосунків нової якості та входження у структури сучасного українського громадянського суспільства, в) набутої ними під час російської агресії нової якості соціального капіталу, г) з'ясування загального ступеню резильєнтності / стійкості українців під час війни, а також спільноти волонтерів як специфічної автономної групи сучасного українського суспільства. Відповідно до цього зазначене дослідження було здійснено на двох рівнях соціологічного аналізу, а саме на макро- та мезорівні. На макрорівні, тобто на рівні загальних соціетальних характеристик, носієм / суб'єктом резильєнтності виступає українська політична нація, тоді як мезорівень представлений соціальною групою волонтерів. Так само нова якість соціального капіталу вивчалася і стосовно суспільства в цілому, і окремих соціальних груп (в нашому випадку – волонтерів). На нашу думку, органічний взаємозв'язок цих компонентів дозволяє, по-перше, запропонувати новий для соціологічних досліджень комплексний осьовий принцип (за Д. Беллом) або кут зору на українську резильєнтність; по-друге, дає можливість екстраполювати висунуті теоретичні засновки на формування дизайну відповідного емпіричного

дослідження з виробленням релевантних показників та індексів; по-третє, дає змогу перевірити висунуті робочі гіпотези та ступінь їхньої відповідності реально існуючому на липень 2025 р. стану досягнутої в Україні стійкості.

Це емпіричне дослідження було проведене Соціологічною групою Рейтинг згідно розробленої нами методології та методики. Терміни проведення: 20-22 липня 2025 р. Метод опитування: САТІ (Computer Assisted Telephone Interviewing – телефонні інтерв'ю з використанням комп'ютера). Розмір вибірки: 1000 респондентів. Формат вибірки: випадкова вибірка мобільних телефонних номерів (населення України віком від 18 років і старше в усіх областях, крім тимчасово окупованих територій Криму та Донбасу, а також територій, де на момент опитування відсутній український мобільний зв'язок). Результати зважені з використанням актуальних даних Державної служби статистики України.

Перша гіпотеза: українська резильєнтність в її сучасному інваріанті має своїх носіїв / суб'єктів і є властивою для усього українського соціуму, його соціальних груп і окремих особистостей. Ми припускаємо, що нова якість цієї резильєнтності, її феноменальність втілена в характері **української політичної нації**, процеси формування якої надзвичайно прискорилися в період російсько-української війни.

Резильєнтність українського суспільства формувалася протягом століть, але в обмежених сутнісних проявах, зумовлених відсутністю політичної нації та самостійної національної держави. Стійкість зумовлена характером її носія – спільноти: якщо ця спільнота є атомізованою і фрагментарною, то і стійкість її буде крихкою, ситуативною та нетривалою, а сама така спільнота позбавлена якостей суб'єктності, перебуваючи у стані об'єкту внутрішніх політик і зовнішніх впливів. Відтак припускаємо, що сучасна українська резильєнтність є багато в чому наслідком прискорення процесів націобудівництва та формування сучасної української політичної нації.

Цю першу гіпотезу можна перевірити на основі **перетину двох компонент: ідентифікаційної та аксіологічної**. Ми шукали емпіричної відповіді на два питання: *ким саме вважають себе респонденти та на яких цінностях будується їхня життєдіяльність нині, в умовах триваючої війни*. Тобто необхідно було емпірично встановити факт сформованості української політичної нації на спільній ціннісно-ідентифікаційній основі як гарантії її стійкості. Ми вважаємо, що сучасна українська нація – це політична і громадянська спільнота, що має свою територію і державу, де держава виступає засобом досягнення спільних національних цілей [9]. У цій спільноті регіональні відмінності втрачають свою вагу і є статистично незначущими. Через свою ціннісно-ідентифікаційну міцність і певну внутрішню гомогенність такого роду нація є стійкою і опірною до кризових потрясінь воєнного часу, здатною не лише адаптуватися до тягарів війни, але й досягнути нової якості. Принагідно наголосимо, що серед очевидних досягнень України навіть в темні трагічні часи російської агресії мало хто з дослідників розглядає це припущення з фокусом на вирішальній ролі появи нової соціальної якості української нації, оскільки на перше місце в цьому плані висувають переважно громадянську ідентичність. Власне таку позицію демонструє відомий польський соціолог П. Штомпка, коли говорить про головні яскраві приклади – промені надій в Україні на нове життя навіть у трагічні моменти новітньої української історії. Власне в цьому аспекті він розглядає як dokonаний факт пробудження і усталення української ідентичності і лише на п'яту позицію ставить підвищення рівня особистої стійкості людей у повсякденному житті та успішні стратегії подолання труднощів у нелюдських умовах і злиднях війни. Про українську політичну націю у Штомпки не йдеться мабуть тому, що нації такого ґатунку є узвичаєним правилом існування суспільних організмів для розвинутих країн світу [10]. Наша позиція ж полягає у тому, що резильєнтність / стійкість своїм носієм має новітню українську політичну націю, процес становлення якої триває, але й засвідчує принципову сформованість ядра цього поняття. Для головними є утворення незалежної української держави та обрання відповідної ідентичності громадянина України, забудованої на спільності відповідних цінностей. В цій політичній спільноті суттєво зменшилась вага регіональних, релігійних, мовних та ін. відмінностей, що сприяє досягненню інтегрованості всіх її складників, посилює єдність та згуртованість населення в цілому.

Результати емпіричних досліджень свідчать: якщо до повномасштабного вторгнення найбільш вираженою була етнічна ідентичність, то з 2022 р. вона поступилася громадянській та перемістилася на третє місце. Так, індекс¹ громадянської ідентичності зріс з 7,9 балів у серпні 2021 р. до 9,4 балів у серпні 2022 р. і з того часу не змінюється. Примітно, що він не має статистично значущих регіональних відмінностей. Другою за ступенем вираженості ідентичністю стала етнічна / національна – станом на липень 2025 р. індекс дорівнює 8,7. Індекс регіональної ідентичності, навпаки, пережив падіння з 9,2 балів у серпні 2021 р. до 8,0 балів у 2025 р. внаслідок процесів, з одного боку, інтенсифікації консолідації українського суспільства, з іншого - масштабного вимушеного переміщення населення України.

Постає питання про те, що знаходиться в основі громадянської ідентичності. Дослідження дає змогу відповісти на нього, залучивши аксіологічну оптику, оскільки людина може вважати себе громадянином України, але будувати свою повсякденну життєдіяльність за «фактом прописки у паспорті», а не за тими цінностями, які

¹ Індекс ідентичності розрахований як середнє зважене за шкалою від 0 до 10, де 0 – мінімально відчуваю себе такою людиною, 10 – максимально відчуваю

лежать в основі національних інтересів і пріоритетів. Ми також припускаємо, що неадитивні властивості сучасного українського суспільства демонструють різні мотиви і різні цінності в процесі обрання своєї самототожності з українською нацією. Іншими словами, одні громадяни чи соціальні групи можуть виступати лідерами стійкості і боротьби проти агресора заради перемоги України, прикладами і взірцями резильєнтності у воєнні часи, в той час як деякі інші, вважаючи себе формально приналежними до сучасної української політичної нації, проявляють нижчий рівень соціальної активності, можуть коливатися або висловлювати свій вибір лише вербально, з практичних життєвих міркувань, досягнення стрімкої кар'єри або й простого розрахунку.

Відтак сполучення громадянської ідентифікації та цінностей незалежності, суверенітету української держави, непорушності її кордонів, перемоги України у війні стають такими, що можуть об'єднати українське суспільство в ціннісному сенсі. Наголосимо, що 62% українців назвали перемогу над агресором тим, що із запропонованого переліку цінностей вважали найважливішим у їхньому житті, причому відповідь на це питання не залежала від регіону проживання. Підкреслимо, що в цьому контексті значення національної / етнічної ідентичності хоч і поступилося першістю, все ж перебуває серед головних системоутворюючих стрижнів української політичної нації.

Водночас існують певні відмінності у трактуванні ролі і значення цінностей в їхньому зв'язку із обраними ідентичностями як підвалин існування сучасної політичної нації, що, по-перше, проковує потребу його більш детального теоретичного та емпіричного осмислення, а по-друге, дозволяє висувати, що ця гіпотеза станом на сьогодні підтвердилася лише частково.

Друга гіпотеза: резильєнтність сучасного українського суспільства спричинена також *новою якістю громадянського суспільства* у країні. Зародки стійкості українського народу формувалися століттями в умовах бездержавності та несприйняття верховенства чужої влади. За період існування української незалежності дистанція між верховною владою і населенням багато в чому зберігалася; натомість зростали низові соціальні зв'язки і формувалися громадянські об'єднання, утворені знизу, з недержавних активностей пересічних громадян. Тобто вектор організації громадянського суспільства в сучасній Україні змінився з вертикального на горизонтальний, а відтак набагато більш стійкий і опірний при різного роду негараздах, спричинених передовсім війною. Тому важливим було перевірити, якою мірою сформованим і надійним є цей український горизонталізм, забудований на історичній пам'яті та певному дистанціюванні від держави, коли вона не виконує своїх прямих завдань і обов'язків, особливо в воєнні часи, у періоди загострення криз.

Результати дослідження засвідчили, що повномасштабне вторгнення зробило інтенсивнішою комунікацію між людьми, зокрема щодо (взаємо)допомоги: майже 60% українців відповіли, що отримували допомогу з від інших людей, і майже 80% надавали таку допомогу, зокрема 27% – переважно не родичам, а 51% – як родичам, так і іншим людям. Практики допомоги незнайомим раніше людям формують підґрунтя соціального капіталу, який у соціологічному дискурсі концептуалізується як «містковий» (bridging) та виступає чинником утворення горизонтальних зв'язків між різними спільнотами [11]. Емпіричні результати дослідження підтверджують наявність цієї характеристики соціального капіталу: 48% респондентів засвідчили збереження зв'язків з іншими людьми, утворених з метою взаємопідтримки. Серед поширених практик громадської участі, що забезпечують сталість комунікацій, є допомога біженцям, внутрішньо переміщеним особам, людям з інвалідністю: про залученість до такої діяльності повідомили 49% опитаних.

Водночас важливою проблемою постає інституціоналізація соціального капіталу, оскільки, незважаючи на відносно свіжий досвід взаємопідтримки, рівень залученості українців до діяльності громадських організацій залишається невисоким: 9% респондентів є особисто членами ГО, натомість серед найближчого оточення (родичів, друзів) мають таких знайомих істотно більше опитаних – 43%. Відповідно, друга гіпотеза також підтвердилася частково: низові горизонтальні зв'язки і сформований на їхній основі соціальний капітал українського суспільства переживають етап активного становлення – процес, який триває і вимагає постійного соціологічного моніторингу.

Третя гіпотеза: стійкість українського суспільства базується на розширенні та збагаченні *соціального капіталу* в часи війни за рахунок зростання довіри, солідарності, спільних дій зі створення мереж громадянської активності. Специфіка формування й функціонування соціального капіталу в Україні в ситуації війни, на нашу думку, полягає в експоненційному зближенні довіри, взаємодопомоги та солідарності населення країни у вертикальному та горизонтальному вимірах на початках повномасштабного вторгнення РФ в Україну з подальшим спадом довіри до органів центральної влади до рівня плато у 2025 р. Тобто запас стійкості і опірності українського суспільства, досягнутий у 2022-2023 рр. за рахунок прирощення соціального капіталу, його нової якості, в сучасних умовах дещо знизився, але продовжує залишатися однією з фундаментальних основ української резильєнтності передусім завдяки створенню багатьох громадських осередків з мережевими зв'язками.

Незважаючи на певні флуктуації соціального капіталу українців, можна твердити про набуття ним нової якості власне в роки триваючої російсько-української війни. Історичні ретроспекції показують, що такого стану соціального капіталу в минулому було годі й шукати. Як стверджують гасла в Енциклопедії українознавства, виданій 1949 р. українськими вченими на еміграції, традиційними організаційними формами соціальних

взаємодій українського народу в давні часи були прояви суспільної взаємодопомоги в селянському побуті на кшталт толоки. Вони, як правило, відбувалися за допомогою родинних, сусідських чи товариських особистих контактів. Ця обставина, зумовлена нерозвинутістю соціальної структури тогочасного українського народу, який здебільшого проживав у селах, а також практичною відсутністю розподілу праці і (головно) власної держави «...не залишали місця для планування і проведення співдії у широких громадських масштабах, даючи небагато нагод для виявлення почуттів широкої солідарності» [12].

Факторний аналіз зафіксував три кола, в межах яких формується нова якість соціального капіталу українського суспільства. Два з цих кіл є маркерами горизонтального (т. зв. «близьке коло» та коло «Інші») виміру довіри, одне (суспільне коло) – частково вертикального і частково - горизонтального. До близького кола входять члени родини, друзі та мешканці міста / селища – в його межах генерується зв'язуючий (bonding) соціальний капітал. До кола Інших входять ті, з ким респонденти зазвичай не будуть мереж взаємозв'язків через належність до різних соціальних груп: це люди іншої національності, інших політичних поглядів та невідомі люди, які зустрічаються в різних ситуаціях. Цей вимір довіри стає основою для місткового (bridging) соціального капіталу. Вертикальний вимір довіри формується у суспільному колі, до якого входять центральна влада, місцева влада, громадські та волонтерські організації, мешканці України та політики партій, яким симпатизують респонденти. Такий вимір довіри стає підґрунтям формування з'єднувального (linking) соціального капіталу [13].

Динаміка результатів соціологічних досліджень свідчить про підтвердження цієї гіпотези: горизонтальний вимір довіри залишається високим, незважаючи на поступове зниження довіри до органів влади (як центральної, так і місцевої). Найвищий рівень довіри формується в межах близького кола – індекс² дорівнює 3,9 балів, натомість, колу Інших опитані довіряють найменше – індекс дорівнює 2,4 бали. Зазначимо, що загальна довіра до суспільного кола є відносно невеликою – 2,9 балів. Такі результати пояснюються розбіжностями в оцінках окремих елементів суспільного кола: якщо довіра до волонтерських організацій є високою (3,7 балів), що є співмірним із рівнем довіри друзям (3,8 балів), то довіра до центральної та місцевої влади (2,5 і 2,6 балів, відповідно) помітно просідає.

Отримані нами результати дозволили сформувати *загальний індекс резильєнтності* (стійкості) українського суспільства станом на липень 2025 р.³ Індикаторами соціальної стійкості обрано цінності, ідентичність, соціальний капітал і довіру. Отож цей індекс склав 3.61 з 5 можливих, і коефіцієнт Кронбаха $\alpha = 0,856$ показав надійність шкали. З цієї моделі добре видно, які підвалини соціальної стійкості в країні є надійними і міцними, а які потребують більшої уваги і держави, і громадянського суспільства.

Оскільки сучасне українське суспільство є неадитивним, то цей узагальнений індекс доцільно порівняти з характеристиками резильєнтності менших соціальних утворень, спільнот і соціальних груп. Відповідна процедура була здійснена авторами стосовно соціальної групи волонтерів, які допомагали фронту. Спроможність до швидкої самоорганізації та консолідації зусиль через горизонтальні зв'язки перетворила волонтерів на центральних суб'єктів соціальної мобілізації, чия діяльність зміцнила соціальну стійкість і частково компенсувала окремі обмеження державних інституцій (матеріально-технічне забезпечення військ оборони, евакуаційні заходи для цивільного населення, заходи з надання гуманітарної допомоги ВПО та ін.).

Тоді волонтерський рух виконував не лише компенсаторну функцію, а й поступово набував характеру масового соціального явища: наприкінці 2023 р. кількість благодійних організацій сягнула 208 385 (з них 10% – благодійні фонди), а кількість зареєстрованих волонтерів зросла з 852 у 2022 р. до 10 310 осіб у 2024 р. [15]. Така динаміка свідчить як про загальну мобілізацію суспільства, так і про інтеріоризацію тих цінностей та ціннісних орієнтацій, що перетворюють допомогу на соціально очікувану поведінку, нормативно схваловану практику.

Впродовж останніх років рівень довіри до волонтерів в Україні суттєво зріс – із 68% (2021 р.) до 84% (2022 р.) і залишається стабільно високим (84% у 2025 р.) [16]. Станом на березень 2025 р. волонтерські організації входять у першу п'ятірку лідерів серед державних та суспільних інститутів за цим показником [17, 18]. Це засвідчує, що сьогодні українське волонтерство постає радше як окрема складова громадянського суспільства, ніж як ситуативна реакція на кризу, і фактично набуває рис інституціоналізованого явища. Власне *довіра* зміцнює горизонтальні зв'язки та перетворює їх на сталі мережі взаємодопомоги та солідарності, тим самим створюючи умови для високого рівня соціальної резильєнтності.

В нашому емпіричному дослідженні до запитальника було включено два фрагменти, пов'язані із волонтерами: один стосувався тих респондентів, які здійснювали здебільшого матеріальну нефінансову допомогу фронту, а другий – тих, хто надсилав донати та переводив кошти для потреб ЗСУ. Ми припускали, що в силу їхньої волонтерської діяльності їх можна віднести до тих респондентів, які

² Індекс довіри розрахований як середнє зважене за шкалою від 1 до 5, де 1 – зовсім не довіряю, 5 – повністю довіряю

³ Індекс соціальної стійкості був сконструйований на основі індексу соціальної стійкості (Bodas, Peleg, Stolerio, & Adini) з додаванням двох авторських показників [14].

становлять кістяк української політичної нації і повною мірою беруть участь у формуванні соціальної резильєнтності безвідносно до їхньої національної / етнічної приналежності, місця проживання чи народження, мови, ставлення до релігії тощо. На наше гіпотетичне припущення, ці респонденти будували свої активності на певних цінностях, властивих представникам саме української політичної нації. І в цьому плані поєднання громадянської ідентичності та відповідних цінностей слугує визнанням їхнього соціального статусу як найбільш виразних лідерів – суб'єктів стійкості українців. В силу обмежених рамок статті наведемо лише один з найважливіших проявів взаємозв'язку цінностей цих двох груп волонтерів, отриманий за допомогою процедури крос-табуляції, у порівнянні з тими респондентами, які практично ніколи не брали участі у волонтерстві.

Отже, отримані нами результати свідчать, що відсоток волонтерів, які поділяли цінність перемоги України у війні і регулярно чи час від часу надавали фінансову допомогу ЗСУ, становив 68-67% респондентів. З іншого боку, частка тих, хто ніколи не здійснював цих внесків, але визнавав цінність перемоги, складала 51,5%. Цінність незалежності української держави серед постійних учасників надання фінансової допомоги зафіксована на рівні 33,5%, а серед байдужих – 17,0%⁴. Приблизно така ж картина стосується й тих респондентів, які волонтерили через плетіння сіток, передання на фронт свічок, спальників тощо. Цінність перемоги України серед активних учасників цих акцій була навіть вищою і складала 71,9% проти 56,0% серед тих, хто цього ніколи не робив. Отже, ці та інші отримані нами результати проведеного емпіричного дослідження з очевидністю вказують на те, що волонтери, яким би не був рід їхньої діяльності на допомогу фронту, являються одними з лідерів як в сенсі довіри до них з боку населення, так і в сенсі найбільш активних носіїв / суб'єктів соціальної стійкості в Україні воєнного часу. Але і це проміжне узагальнення, рівно ж і як робота над гіпотезами та урізноманітнення методів, потребує уточнення і конкретизації в подальших тематичних дослідженнях на перспективу.

Таким чином, здійснене авторське дослідження увиразнило доцільність розгляду феномену української резильєнтності / стійкості часів російського вторгнення в Україну в межах соціальної системології. Використання цього підходу засвідчило специфіку української соціології в розумінні зазначеного феномену, яка полягає у визнанні не лише адаптивних чи опірних характеристик сучасного українського суспільства та його соціальних груп, але і їхнього виразно інноваційного потенціалу, загальна скерованість якого полягає у набутті нових якостей українською нацією, громадянським суспільством та соціальним капіталом. Виразником цих якостей та провідним суб'єктом / носієм соціальної стійкості в Україні на мезорівні суспільної організації вважаємо соціальну спільноту волонтерів.

Внаслідок проведення нашого дослідження виявився унікальний український парадокс відповідно до думок відомого американського соціолога Л. Козера. У своїй теорії конфлікту він вважав, що вони (в тому числі й війни) мають як від'ємні, так і певні позитивні наслідки. Відтак формуємо ще одне дискусійне питання для обговорення на Конгресі: виходить, що російське вторгнення в Україну і триваюча війна різко прискорили формування багатьох процесів, які у мирний час тягнулися б незрівнянно довше. А звідси й наступне питання: а що ж буде у повоєнний період, з досягненням миру? Чи втримається українська стійкість в мирні часи, чи збережуться її сучасні основи – а чи експоненційна хвиля її існування так само стрімко впаде, як вона миттєво зросла на початках війни? Наше завдання – зробити так, щоб українська резильєнтність пройшла гарт війни і набула ознак експоненційної незворотності.

Список використаної літератури:

1. Abercrombie N., Hill S., Turner D.S. *The Penguin Dictionary of Sociology*. 4th ed. Penguin Books, 2002. URL: https://www.shortcutstv.com/wp-content/uploads/2020/01/Penguin_Dictionary_of_Sociology.pdf (дата звернення: 15.12.2025).
2. Ritzer G., Rojek C., Ryan J.M. (eds.) *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Sociology*. 2nd ed.: in 12 vols. Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell, 2025.
3. Kutsenko O. Resilience under fire: navigating societal challenges, agency, and innovation in times of war. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*. 2025. №38(1). С. 1–10. DOI: [10.1080/13511610.2025.2465177](https://doi.org/10.1080/13511610.2025.2465177)
4. Життєтворчість як життєстійкість – Україна і українці в роки війни: матеріали круглого столу з нагоди 100-річчя від дня народження Л. В. Сохань (29 листопада 2024 р.). Київ: Ін-т соціології НАН України, 2025. URL: https://drive.google.com/file/d/1UeMtlk_lq9t3UXIiyKCh9aQ96jznaQ/view (дата звернення: 15.12.2025).
5. Дембійський С. Модель національної стійкості у просторі суспільних конфігурацій: нариси. URL: https://isnasu.org.ua/analytics/010_Dembistkiy_-_Model_natsionalnoi_stijkosti.php (дата звернення: 15.12.2025).
6. Ткалич М. Г., Антипович О. Г. Проблема адаптації особистості як соціально-психологічний феномен: теоретичне обґрунтування. *Журнал сучасної психології*. 2025. № 3. С. 85–96. DOI: [10.26661/2786-7471/2025-3-10](https://doi.org/10.26661/2786-7471/2025-3-10).
7. Устич С. Неадитивне суспільство – quo vadis? (Системологічна парадигма). Серія «Бібліотека Інституту транскордонного співробітництва. Нариси соціальної системології». Ужгород: Рік-У, 2020. 340 с.
8. Устич С. Неадитивне суспільство: системологічна парадигма. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2022. № 2. С. 102–122. DOI: <https://doi.org/10.15407/sociology2020.02.102>

⁴ Авторський архів.

9. Черниш Н. Й. Формування української політичної нації. *Український соціологічний журнал*. 2022. № 28. С. 15–25. DOI: [10.26565/2077-5105-2022-28-02](https://doi.org/10.26565/2077-5105-2022-28-02)
10. Shtompka P. The Bright Side of a Tragedy: on the Unintended and Unanticipated Consequences of the Barbaric Aggression. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2023, № 1. С. 6–9. URL: <https://stmm.in.ua/archive/ukr/2023-1/3.pdf> (дата звернення: 15.12.2025).
11. Putnem R. D. *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Touchstone Books / Simon & Schuster, 2000. DOI: [10.1145/358916.361990](https://doi.org/10.1145/358916.361990)
12. Енциклопедія українознавства. Загальна частина. Т. 2. Перевидання в Україні. Репринтне відтворення видання 1949 р. Київ: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 1995. 715 с.
13. Woolcock M. The place of social capital in understanding social and economic outcomes. *Canadian Journal of Policy Research*. 2001. № 9. С. 11–17.
14. Bodas M., Peleg K., Stoloro N., Adini B. Risk perception of natural and human-made disasters: cross-sectional study in eight countries in Europe and beyond. *Frontiers in Public Health*. 2022. DOI: [10.3389/fpubh.2022.825985](https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.825985).
15. Благодійний бум: кількість благодійних організацій зросла майже удвічі від початку повномасштабної війни. *Опендатабот*, 2023. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/non-profit-2023> (дата звернення: 15.12.2025).
16. Реєстр волонтерів виріс у 1,5 рази цього року. *Опендатабот*, 2024. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/volunteers-2024> (дата звернення: 15.12.2025).
17. Грушецький А. Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021–2024 роках: прес-реліз. Київ: *KMIC*, 2025. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1467&page=1> (дата звернення: 15.12.2025).
18. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до виборів під час війни, віра в перемогу (лютий–березень 2025 р.). Київ: *Центр Разумкова*, 2025. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-vyboriv-pid-chas-viiny-vira-v-peremogu-liutyiberezen-2025r> (дата звернення: 15.12.2025).

Отримано 16.12.2025

Прийнято до друку 21.12.2025

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів

THE PHENOMENON OF UKRAINIAN RESILIENCE

Antypovych Oleksii - Head of Sociological group "Rating", office 301, Esplanadna St., 20, Kyiv, Ukraine, e-mail: antypovych@ratinggroup.ua, ORCID <https://orcid.org/0009-0003-7780-6010>;

Chernysh Nataliya – Doctor of sociological sciences, professor, professor at the Department of Sociology Ivan Franko National University of Lviv,

Universytetska Str. 1, Lviv, 79001, Ukraine, e-mail: nataliya.chernysh@lnu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1638-8639>;

Borysov Roman – Candidate of sociological sciences, associate professor of Department of Sociology V. N. Karazin Kharkiv National University, e-mail: r.i.borysov@karazin.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3757-3630>;

Boretska Martha – PhD student at the Department of Sociology Ivan Franko National University of Lviv, Universytetska Str. 1, Lviv, 79001, Ukraine, e-mail: boretskaamarta@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0651-7898>

This article presents an initial conceptualization of the phenomenon of Ukrainian resilience within the framework of social systemology and the theory of non-additive society, followed by an empirical verification of the proposed theoretical assumptions. Resilience is defined as a systemic, multilevel formation characterized by an organic integration of cognitive and behavioral components inherent both to society as a whole and to specific social groups. It is oriented toward countering external aggression, possesses the potential for sustained and effective resistance, and demonstrates both the stability of the social system and its capacity for renewal. This formation is regarded as a central characteristic of contemporary Ukrainian society under the conditions of the Russian-Ukrainian war, one that ensures the emergence of a new quality of social life in all its manifestations. This conceptualization also determines the specificity of the sociological approach to the interpretation of resilience, as compared to the natural sciences and other social sciences and humanities. Accordingly, the conceptual and categorical framework is refined, with particular attention paid to the diverse uses of the terms social resilience and resilience as synonyms in Ukrainian- and English-language academic literature. A clear distinction is also drawn between the concepts of resilience and resistance. The article further advances a set of arguments in support of the proposition concerning the agents / subjects of resilience, which, within sociology, can be productively examined across all four levels of sociological analysis – mega-, macro-, meso-, and micro-levels. On this basis, the choice of the following subjects as key agents of resilience is substantiated: (a) Ukrainian society as a whole and large social formations (macro-level), and (b) the social group of volunteers (meso-level). Three substantive areas of analysis of resilience under the conditions of the ongoing war are identified: the formation of the Ukrainian political nation, and the emergence of a new quality of civil society and social capital. These and other theoretical assumptions were

incorporated into the formulation of working hypotheses for the empirical study, with the aim of their verification and further operationalization into specific indicators, as well as the subsequent construction of a cumulative index of (social) resilience. These indicators were included in the survey questionnaire of the sociological study of the phenomenon of Ukrainian resilience, which made it possible to construct a generalized resilience index for Ukrainians as of July 2025 and to compare it with the resilience indicators of the social group of volunteers. The conclusions present the overall findings of this comprehensive study and outline directions for the further improvement of research procedures.

Keywords: *resilienc, social resilience, Ukrainian political nation, values, civic identity, Ukrainian horizontalism, social ties, social capital, the Russian-Ukrainian war, volunteers, resilience index.*

References:

1. Abercrombie, N., Hill, S., Turner, D.S. (2002) *The Penguin Dictionary of Sociology*. 4th ed. Penguin Books. Available at: https://www.shortcutstv.com/wp-content/uploads/2020/01/Penguin_Dictionary_of_Sociology.pdf
2. Ritzer, G., Rojek, C. and Ryan, J.M. (eds.) (2025) *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Sociology*. 2nd edn. 12 vols. Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell.
3. Kutsenko, O. (2025) 'Resilience under fire: navigating societal challenges, agency, and innovation in times of war', *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 38(1), pp. 1–10. DOI: [10.1080/13511610.2025.2465177](https://doi.org/10.1080/13511610.2025.2465177)
4. Life creation as resilience – Ukraine and Ukrainians during the years of war (2025) *Proceedings of the round table dedicated to the 100th anniversary of the birth of L.V. Sokhan, 29 November 2024*. Kyiv: Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine. Available at: https://drive.google.com/file/d/1UbeMtIik_lq9t3UXIiyKCh9aQ96jznaQ/view [in Ukrainian]
5. Dembitskyi, S. *A model of national resilience in the space of societal configurations: essays*. Available at: https://isnasu.org.ua/analytics/010_Dembistkiy_-_Model_natsionalnoi_stijkosti.php [in Ukrainian]
6. Tkalych, M.H. and Antypovych, O.H. (2025) 'The problem of personality adaptation as a socio-psychological phenomenon: theoretical justification'. *Journal of Modern Psychology*, no. 3, pp. 85–96. <https://doi.org/10.26661/2786-7471/2025-3-10> [in Ukrainian]
7. Ustich, S. (2020) 'Non-additive society – quo vadis? (The systemological paradigm)'. *Series "Library of the Institute of Cross-Border Cooperation. Essays on Social Systemology"*. Uzhhorod: Rik-U, 340 p. [in Ukrainian]
8. Ustich, S. (2022) 'Non-additive society: the systemological paradigm'. *Sociology: Theory, Methods, Marketing*, no. 2, pp. 102–122 DOI: <https://doi.org/10.15407/sociology2020.02.102> [in Ukrainian]
9. Chernysh, N.Y. (2022) 'The formation of the Ukrainian political nation'. *Ukrainian Sociological Journal*, no. 28, pp. 15–25. DOI: <https://doi.org/10.26565/2077-5105-2022-28-02> [in Ukrainian]
10. Shtompka, P. (2023) 'The Bright Side of a Tragedy: on the Unintended and Unanticipated Consequences of the Barbaric Aggression'. *Sociology: Theory, Methods, Marketing*, no. 1, pp. 6–9. Available at: <https://stmm.in.ua/archive/ukr/2023-1/3.pdf>
11. Putnem, R.D. (2000) *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Touchstone Books / Simon & Schuster. DOI: <https://doi.org/10.1145/358916.361990>
12. *Encyclopedia of Ukrainian Studies. General Part (1995) Vol. 2*. Reprint edition published in Ukraine. Facsimile reproduction of the 1949 edition. Kyiv: M.S. Hrushevskyi Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies, National Academy of Sciences of Ukraine.
13. Woolcock, M. (2001) 'The place of social capital in understanding social and economic outcomes'. *Canadian Journal of Policy Research*, no. 9, pp. 11–17.
14. Bodas, M., Peleg, K., Stoloro, N. and Adini, B. (2022) 'Risk perception of natural and human-made disasters: a cross-sectional study in eight countries in Europe and beyond'. *Frontiers in Public Health*. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.825985>
15. Charity boom: the number of charitable organizations has nearly doubled since the beginning of the full-scale war. *Opendatabot* (2023). Available at: <https://opendatabot.ua/analytics/non-profit-2023> [in Ukrainian]
16. The volunteer register increased by 1.5 times this year. *Opendatabot* (2024). Available at: <https://opendatabot.ua/analytics/volunteers-2024> [in Ukrainian]
17. Hrushetskyi, A. (2025) Dynamics of trust in social institutions in 2021–2024. Press release. *Kyiv International Institute of Sociology (KIIS)*. Available at: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1467&page=1> [in Ukrainian]
18. Assessment of the situation in the country, trust in social institutions, politicians, officials and public figures, attitudes toward elections during wartime, and belief in victory (February–March 2025). *Razumkov Centre* (2025). Available at: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-vyboriv-pid-chas-viiny-vira-v-peremogu-liutyiberezen-2025r> [in Ukrainian].

Received 16.12.2025

Accepted 21.12.2025

Authors Contribution : All authors have contributed equally to this work

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest